

Római katolikus kórházi lelkigondozás Marosvásárhelyen – történeti áttekintés

Bakó Csongor-István

kórházlelkész, Marosvásárhelyi Megyei Sürgősségi Kórház

Îngrijire pastorală spitalicească romano-catolică în Târgu Mureș – scurt istoric

Analiza, privind crearea și dezvoltarea îngrijirii pastorale spitalicești romano-catolice în Târgu Mureș, presupune cunoașterea rădăcinilor istorice ale pastorației locale. Studiul de față prezintă dezvoltarea acestei activități exigente în cadrul practicii pastorale, de la începuturi până în zilele noastre, într-unul din cele mai mari orașe-spital din Transilvania. Cititorul are posibilitatea să parcurgă un proces interesant de la asistența călugărească a bolnavilor, la vizitele în spitale ale preoților diecezani, și până la apariția preotului de spital, cu vocație și misiune specială acestui domeniu.

Cuvinte cheie: îngrijire spirituală, instituții călugărești, comunitate parohială, vizită pastorală, preot de spital.

Roman Catholic pastoral care of hospitals in Târgu Mureș/ Marosvásárhely – short history

The research of the forming and evolution of the Roman Catholic pastoral care of hospitals in Târgu Mureș/Marosvásárhely requires the knowledge of the historical roots of the local priesthood. The present study has as aim to present this very exigent domain of the pastoral activity in one of the greatest hospital-towns in Transylvania. The reader has the possibility to go over an interesting process from the monks' assistance of the sick and the hospital visits of the diocesan priests to the appearance of the hospital priest, with special vocation and mission.

Keywords: spiritual care, monkley institutions, parish community, pastoral visit, hospital priest.

Orvostudományi Értesítő, 2008, 81 (1): 67-70

www.orvtudert.ro

A marosvásárhelyi római katolikus kórházi lelkigondozás kialakulásának és fejlődésének vizsgálata feltételezi a helyi lelkigondozás történeti gyökereinek megismerését.

Középkori lelkigondozás

A 13–14. században a hetivásárral kialakult mezővárosba betelepültek a minorita és az obszerváns ferencesek. Ekkor Marosvásárhelyen már létezett a Szent Miklós plébánia, valamint az egyházközség temploma. A férfi szerzetesek mellett hamarosan megjelentek a női rendek is: a beginák, akik leányneveléssel foglalkoztak, és a ferences nővérek.

A ferences apácák jelenléte a nyugat-európai városokra jellemző osztálytagozódásra enged következtetni, hiszen a középkorban a kifejezetten beteggondozó testvérületek olyan helységekből szerveződtek, ahol az elhagyatott öregeket gondozni kellett, vagyis ahol a falura jellemző hagyományos családi/közösségi gondoskodás hiányzott. Marosvásárhelyen a Szentlélek-rendi testvérek rendelkeztek ispotállal, mely a Szent Kozma és Damján vértanúk tiszteletére szentelt kápolna mellett, a mai vár keleti részén állt. Emlékét egy ideig a várat átszelő Kozma utca őrizte meg. A rendről a város polgárai és az előkelőbb családok gondoskodtak. Így például 1478-ban Toldalagi András a kolozsmonostori konvent előtt azzal a kikötéssel testálta a marosszentkirályi pálosok javára halastavát, hogy annak halaiból a marosvásárhelyi ferences barátoknak és nővéreknek is juttassanak [11].

Marosvásárhely középkori szerzetesi intézményei, az egyházközség hivatalos szerkezetével együtt, a reformáció idején, a 16. század második felében (1566) felszámolódtak. A Szentlélek ispotály nyomtalanul eltűnt.

Újkori lelkigondozás

A marosvásárhelyi római katolikus egyházközség a politi-

kai viszonyok gyökeres változásának és a városba 1702-ben betelepült jezsuita misszióknak köszönhetően újrászerveződik. A 18. században a hitélet lendületes fejlődésnek indul, a szerzetesek pasztorációjában pedig fontos helyet kap a betegek látogatása [12].

A jelenlegi református Kistemplom helyén a 18. században egy ispotály állt. Szegények és elnyomorodott öregek gondozására létesült. 1734-től a jezsuita atyák és a városi tanács tisztázni akarják az ispotály keletkezésének körülményeit és az intézmény jogi helyzetét. 1749-ben a helyi katolikus városi szenátorok és polgárok kérik a királynőt, hogy rendelje el: a marosvásárhelyi ispotályba a református szegények mellett katolikusok is vétessenek fel amazokkal egyenlő számban. Gróf Haller János kormányzó a városi hatósághoz intézett leiratában közli a királynő parancsát, hogy az ispotályba a megüresedő helyekre katolikusokat kell tenni mindaddig, amíg a két felekezet szegényeinek száma egyenlő nem lesz. A református egyház azonban elzárkózik a katolikusok befogadásától. A torzsalkodás 1782-ig tart. Ekkor II. József rendeletére az ispotály megnyílik a katolikus szegények számára is. 1788-tól az intézmény városi kezelésbe kerül [2].

A jezsuita rend feloszlatását követően, 1797-től egyházmegyes papok vezetik az egyházközséget. A 19. századra vonatkozó, vizsgálódásunk szempontjából fontos adatokkal nem rendelkezünk. A városban 1812-ben megalapítják „országos” kórházként a nagykórházat, 1854-ben átszervezik, majd 1882-ben új épületben helyezik el [14]. Sajnos ebben az időszakban a lelkipásztorok kórházi tevékenységét egyáltalán nem ismerjük.

Lelkigondozás a 20. században – a kórházi lelkigondozás létrejötte

Marosvásárhelyen 1903-ban százkilencven ágygal két kórház működött. 1910-ben a közegészségügyet többek között az állami kórház, az állami gyermekmenhely, a tüdőbeteg gon-

dozó intézet és két katonai kórház szolgálta [14].

Karácson Márton plébános (1899–1920) már 1902. novemberében útmutatást kér a magyar királyi állami kórház rendszeres látogatása tárgyában ezen intézmény igazgatóságától. Dr. Kozma Jenő igazgató közli a lelkészi hivatallal a „házirend” erre vonatkozó paragrafusát: „Ha valamely beteg vagy haldokló papi végzést kíván, erről a napos orvos értesítendő, ki a szükséges intézkedéseket megtenni azonnal köteles.” Ilyen esetben azonnal értesítik a megfelelő lelkészi hivatalt. Az ápoló személyzet „olaszfállal” keríti el a beteg ágyát, „hogy a szobában fekvő, más felekezethez tartozók, esetleg nem keresztény betegek, a lelkész működését, és a beteg áhítatosságát ne zavarhassák.” A beteg kívánsága nélkül azonban nem engedélyezik a papi látogatásokat. Az igazgató vállalja, hogy „kiváló gondot” fordít arra, hogy a betegek „igyekezzenek az orvosi tudomány segítsége mellett, vallásuk utasítása alapján, az isteni segítségért is folyamodni” [8].

A kórházban, 1910-ben még érvényes a fent ismertetett szabály. Az állami kórház igazgatójának levele azonban arra enged következtetni, hogy a lelkészek nem mindig tartják be a belső rendelkezést. Sőt úgy tűnik, hogy Karácson Márton plébános rendszeres kórházi beteglátogatást akar elérni, hiszen a levél versóján ez olvasható: „Válasz: A heti egyszeri rendes látogatást d.u. 2–4-ig megengedni tartozik” [6].

Az első világháború éveit a római katolikus leányiskola két ferences nővére az állami kórházban ápolónővérként szolgál. Áldozatos munkájukért legfelsőbb kitüntetést kapnak, a hadiékítményes vöröskeresztet. 1917-ben az egyházmegye vezető Majláth Gusztáv Károly püspök végiglátogatja a marosvásárhelyi katonai kórházakat, gyóntat, áldoztat [1].

A ferences nővérek rendjük felszámolásáig, sőt utána is, részt vesznek a kórházi betegek testi-lelki gondozásában. A nővérek mellett a lelkigondozásban a plébánia segítőársai még a világiak és a férfi szerzetesek is.

A két világháború között, Jaross Béla plébánossága idején (1920–1959), a hitélet szembetűnően erőre kap, és a történelmi események dacára virágzik. Az ebben az időszakban alakult vallásos csoportosulások és hitbuzgalmi egyesületek közül a lelkigondozás szempontjából igen fontos megemlíteni az 1922-től működő Szociális Misszió Társulat marosvásárhelyi szervezetét. A szociális feladatok megoldására vállalkozó társulaton belül a hitéleti, karitatív és kulturális jellegű tevékenység különböző szakosztályokban valósul meg. 1925-ben, dr. Musca kórházi főorvos engedélyével, a szakosztályok mellett beindul a kórházmisszió is. Ennek keretében a tagok házi betegeket gondoznak, és rendszeresen felkeresik az állami kórházakat, illetve a tüdőbeteg szanatórium betegeit. Vallásos olvasmánnyal látják el őket, levelet írnak, üzenetet közvetítenek. Látogatásaik, előkészítő beszélgetéseik eredménye, hogy a betegek közül sokan járulnak szentségekhez, a súlyos betegek pedig felveszik az utolsó kenetet [3]. A kórház- és beteglátogató szakosztály az 1930-as években tovább működik. A szentségekre vágyó betegek igényét a tagok közlik a plébánia hivatallal, így jelentősen megkönnyítik a papok szolgálatát [5]. A társulat tagjai

imákat állítanak össze, melyeket kis szórólapok formájában a betegek között osztanak szét. Egy ilyen, 1937-ben nyomtatott szórólapon *Hogyan viselkedjünk betegségünkben?* címmel „töredelmes jó gyónásra”, szentáldozásra buzdítják beteg hittestvéreiket [4].

Az 1927–1928-ban épült, a három magyar egyház (római katolikus, református és unitárius) által alapított Szanatóriumban (az államosítás után szülészeti és nőgyógyászati klinika lett) 1935-ben a minorita házfőnök miséznek. A rend háztörténetében ezt olvassuk: „A Sanatoriumba rendfőnöki rendeletre járunk misézni. Az ügy nincsen rendezve. A Sanatorium semminéven nevezendő anyagi előnyben nem részesíti a rendházat – pedig a rendház még a kápolnát is felszerelte minden szükséges egyházi felszereléssel.” A következő évtől a rend tagjai ingyenes gyógykezelésben részesülnek szolgálataikért, „melyeket a rendház az ottani Szent Vince nővérek lelki ellátásáért végez” [15]. A férfi és női szerzetesek kórházi-klinikai szolgálata további kutatást igényel.

A „klinikai lelkész” megnevezés 1946-ban jelenik meg a forrásokban. Márton Áron püspök látogatásakor a kinevezendő klinikai lelkész ellátását és elszállásolását igyekszik rendezni [7]. Nem tudjuk sor került-e a kinevezésre, és ha igen, meddig működött ilyen lelkész a városban. Úgy tűnik, ezt a lelkészi állást a plébániától függetlenül szervezték volna meg.

Az 1940-es évek második felében berendezkedő kommunista hatalom az egyházi intézmények elsorvasztására, a vallási élet ellehetetlenítésére törekedett. Ezt mutatja Jaross Béla plébános minisztériumhoz intézett levele is, melyben a kórházi beteglátogatás régi módjainak visszaállítását kéri. A levelet a főhatóság nem továbbítja, az ügy helyi kezelésére inti a plébániahivatalt [9].

1951-ben rendeletileg összevonják a marosvásárhelyi kórházi létesítményeket. Létrejön az Egyesített Klinika, egy vezetés alá vonva a kórházakat, orvosi rendelőket. 1952 után új klinikai épületek létesülnek: gyermekpoliklinika, idegyógyászat és szemészet, tüdőgyógyászat, nőgyógyászat, orr-fül-gégészet és az 1. sz. poliklinika.

1980-ban átadják az ezerkétszáz ágyas, tizenkét szintes megyei hatáskörű „új kórházat”, amely a gyógyítás szinte minden ágát biztosító intézménye lett, és az orvostanhallgatók gyakorlati és elméleti képzésére is szolgál [14].

Ezekben az intézményekben, nehéz körülmények között tovább folyik a kórházi lelkigondozás. A betegek látogatására Lestyán Ferenc plébános (1959-1992) így emlékezik vissza:

„Rendszeres volt a házi betegek látogatása minden hónap első péntekén. Felosztottuk a várost a plébánia és a két szerzetestemplom papjai között. A klinikai kórházakat én kerestem fel minden csütörtökön és vasárnap, a többi kórházat káplán és egy szerzetes.

Nem minden orvosnak tetszett a látogatás. Egy alkalommal megtörtént, hogy egy kórteremben új betegek köztölték, hogy a következő látogatásra ők is felkészülnek a szentáldozásra. Mikor újra felkerestem őket, látom, hogy olyan ijedten fogadnak. Kiderült, hogy az előző látogatás után egy orvos

berohant és rájuk ordított, hogy miért fogadják a papot.

Egyik évben a kultuszhatóságok és a klinikák főnökei elrendelték, hogy a portánál állandó szolgálat legyen és csak azokat engedjék be, akik igazolják a rokonságot. Papok nem mehetnek be. Találtunk azonban módot, hogy a látogatási órákon kívül, főképp este felkeressük a betegeket, akikhez hívtak a rokonok. Jelentettük a püspökségre a tilalmat. Márton Áron püspök úr a kultuszhatóságokhoz fordult, de eredménytelenül. Egy évig bírták a portásos ellenőrzést s utána újra bejutottunk látogatások idején, sőt máskor is, sürgős esetben.

Akadnak olyan orvosok is, akik örvendtek, ha betegekhez pap jár. Sőt volt olyan (pl. mint Pápai Zoltán), aki megtúrte (úgy, hogy ne tudja), hogy a rendelésbójában gyónhasanak a járn tudó betegek. Egy nővér (apáca) toborozta a betegeket. Ez azonban nem tartott sokáig, mert a professzort felelősségre vonták és a szerzetesnővéreket kitiltották a kórházakból. Volt eset, hogy maga a professzor (Dr. Dóczy Pál) hívott beteg kollégájához és hálálkodott, ha sikerült elérni, hogy szentségekhez járuljon. Egy levélben azt írta nekem: az elhagyott lelkek atyja” [10].

Az 1989-es forradalom után

Évtizedeken keresztül csak arra volt lehetősége a katolikus egyháznak is, hogy a látogatási időben a kórházakba bejutva, gyakran belopakodva, a vallásukat már addig is gyakorló keresztények számára az ők vagy hozzátartozóik kérésére kiszolgáltassák a szentségeket. A '89-es fordulatot követő időszakban a kórházlelkészi szolgálatot az egyház az Egészségügyi Minisztérium jóváhagyásával, szabadon végezheti [13].

Marosvásárhely valóságos kórházváros, ahol nagyszámú beteg fordul meg az év folyamán. Ezek nem csak a városból, a környék falvaiból, hanem az egész országból jönnek ide gyógyulást keresni. A kezelést igénylő betegek között sokan vannak olyanok, akik a hittől és egyháztól távol járnak. A betegség sajátos élethelyzetében fogékonyabbá válnak a lelki értékek befogadására. Ilyen kihívások közepette nem csak vigasztalással, hanem a megtérés és az üdvösség kegyelmi adományának továbbításával is jó szolgálatot tehet a lelkipásztor. A sok kórház és klinika rendszeres látogatása, a katolikus betegek számbavétele és lelki gondozása következetes munkavégzést igényel.

Ebből a megfontolásból Marosvásárhely kórházaiban a betegek lelkipásztori ellátását, szervezett formában működő külön szolgálat keretében, a Keresztelő Szent János plébánia vállalta fel. Csató Béla főesperes-plébános (1992-2007) előterjesztésére a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Hatóság 2002. augusztus 1-től kórházlelkészt nevez ki, ebbe az egyre világosabban körvonalazódó, igényes munkakörbe, Jakab László személyében. Az általa elkezdett munkát, 2006. október 3-tól e dolgozat szerzője vette át és próbálja folytatni legjobb belátása szerint. Az önkéntesek, lelkipásztori kisegítők bevonása, valamint az ökumenikus és interdiszciplináris kooperáció ügye is szépen halad előre.

Remélhetőleg a lelkipásztori gyakorlat ezen sajátos és fontos irányzatának térhódítása, intézményesülése, teljesértékű létjogosultságának kivívása a jövőben egyre hatékonyabban járul majd hozzá Isten dicsőségének növeléséhez és a lelkek üdvösségének munkálásához.

Irodalom

1. Biró V. - *Székhelyi gr. Mailáth G. Károly*, Minerva Kiadó, Kolozsvár, 1940, 308.
2. Farczády E. - *A marosvásárhelyi református egyházközség élete 1556-1948*, Marosvásárhely I. Vártemplom Református Egyházközség, Marosvásárhely, 2000, 29-37.; Lestyán F. - *Marosvásárhely katolikus múltja*, In: Pál-Antal S., Szabó M. (szerk.): *Marosvásárhely történetéből*, I, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1999, 165.
3. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, a Szociális Misszió Társulattal kapcsolatos iratok, Jegyzőkönyvek 1922-1930: 49, 54, 56, 61-62, 95.
4. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, a Szociális Misszió Társulattal kapcsolatos iratok: meghívók, fényképek, újságkivágatok 1922-1940.
5. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, Iktatott iratok: Relatiók (1930-as évek).
6. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, Iktatott iratok: 217/1910.
7. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, Iktatott iratok: 222/1946.
8. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, Iktatott iratok: 618/1902.
9. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Marosvásárhelyi Gyűjtőlevéltára, Marosvásárhelyi főesperesség és plébánia levéltára, Iktatott iratok: 1805/1950.
10. Lestyán F. - *Marosvásárhely katolikus egyháza a kommunista elnyomás idején 1948-1990*, Gloria Kiadó, Kolozsvár, 2007, 43.
11. Lestyán F. - *Marosvásárhely katolikus múltja*, In: Pál-Antal S., Szabó M. (szerk.): *Marosvásárhely történetéből*, I, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1999, 161.; Marton J. - *A marosvásárhelyi katolikus egyházközség története*, In: Finna G. (szerk.) - *Millenniumi megemlékezés* (Marosvásárhely 2000. IV.7-8.), Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2001, 198-200.; Pál-Antal S. - *A marosvásárhelyi római katolikus élet évszázadai*, In: Pál-Antal S. - *A Székelyföld és városai*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003, 107-111.; Markó E. (szerk.) - *A marosvásárhelyi Keresztelő Szent János Plébánia (ismertetőfüzet)*, Lyra Kiadó, Marosvásárhely, 2000, 1-3.
12. Marton J. - *A marosvásárhelyi katolikus egyházközség története*, 203-204.
13. Ministerul Sănătății, Ordin Nr. 830/9.10.1998. privind asigurarea asistenței religioase în spitale pentru credincioșii cultelor religioase legal recunoscute; Ministerul Sănătății, Cabinetul ministrului (Gabor Hajdu), Nr. G.H./8969/4.12.2000. - Arhiepiscopia Romano Catolică (Dr. Jakubinyi György), Nr. 2532/2000. - Protocol cu privire la acordarea asistenței

religioase în unitățile subordonate Ministerului Sănătății, statutul și activitatea generală a preotului în aceste unități.

14. Pál-Antal S. - *Marosvásárhely a 20. században (Várostörténeti vázlat)*, In: Pál-Antal S., Novák Cs. Z. (szerk.): *Marosvásárhely történetéből*, II, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007, 23.
15. Teleki Téka, a marosvásárhelyi minorita rendház levéltára, a Târgu-Mureși (Marosvásárhelyi) Minorita Rendház történetéhez adatok, Napló az 1927. évtől.